

FILOSOFIA LUI FRIEDRICH NIETZSCHE

Autor: Chirilov Victoria

Coordonator științific: dr.conf. Lozovanu E.

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: În acest articol este relevată filosofia lui Friederich Neitzsche, care constă în mare parte din reevaluarea filosofiilor deja existente. El critică aspectele culturii moderne, ale filozofiei oficiale universitare, neagă ideile de civilizație și de credință. Totodată sunt abordate problemele generale ale filozofiei: adevarul universal, problema existenței lui Dumnezeu, a binelui și a răului, supraomului etc.

Cuvinte cheie: *Perspectivism, lume, idee, omul superior, adevar, universal, rău și bine, Dumnezeu.*

Friedrich Nietzsche s-a născut în anul 1844 la Rocken, în Germania, fiind fiul unui pastor luteran. Legenda familiei susținea că Nietzsche își trage rădăcinile sale din familia slavă. Tatăl lui Nietzsche a murit în anul 1849, de aceea întreaga copilărie și-a petrecut-o între femeii: mama, sora și mătușa. Ele au jucat un rol important în formarea marelui filosof. Nietzsche a avut parte de o sănătate șubredă, migrene doborâtoare și vedere slabă. Studiază filozofia la Universitatea din Leipzig. La vârsta de 25 de ani, primește titlul de profesor al Universității din Basel și totodată obține cetățenia elvețiană. În 1878 se dezice de activitatea de profesor din cauza stării proaste de sănătate. Între anii 1878 și 1889 are o viață singuratică în munții Elveției, unde scrie cea mai mare parte din operele sale.

Preocuparea lui Nietzsche de filozofie începe încă din tinerețe, studiind operele lui Shopenhauer, iar mai apoi și a lui Wagner. Datorită acestora, Friedrich scrie prima sa lucrare filosofică "Nașterea tragediei din spiritul muzicii". În această lucrare el reevaluează filozofia și arta grecească din cea mai veche perioadă istorică.

Încă din tinerețe este tentat de problema credinței în Dumnezeu, el mai degrabă fiind un adept al ateismului, fapt care mai târziu se va reflecta în gândirea sa filosofică. Nietzsche explică foarte concis: „Nu cunosc ateismul ca pe un rezultat al unei cauze și cu atât mai puțin ca un eveniment care să mi se fi impus: e un lucru pe care eu îl înțeleg din instinct. (...) Dumnezeu este un răspuns grosolan și agresiv, o nedelicatețe față de un gânditor – în fond chiar de-a dreptul o interdicție grosolană și agresivă, aruncată în față: nu trebuie să gândești!” [1] Nietzsche proclamă că "Dumnezeu a murit" nu din motiv că credința este moartă, ci pentru că Dumnezeu este doar un baston folosit pentru justificarea valorilor obiective care trebuie să fie necombătute pentru toți. Apoi, Nietzsche dorește să alunge chiar și umbra lui Dumnezeu din lume, pentru că, zice el, chiar și acei care nu cred, adesea acționează în așa fel, de parcă Dumnezeu ar exista, într-un fel, o ordine transcendentă a valorilor în afara lumii, ca și cum această lume nu ar fi singura lume. Nietzsche susține că lumea noastră este singura lume, că nu există o altă lume dincolo de aceasta. Scopul lui Nietzsche este de a transevalua toate valorile existente, în vederea unei vieți noi și a unei viziuni adecvate asupra lumii, adevăratele spirite libere și potențiale a omului superior. Opiniile lui Nietzsche nu sunt susținute, nu pentru că reflectă cu mai multă exactitate realitatea sau pentru că sunt valide în mod universal, ci pentru că ele sunt mai eficiente în raport cu anumite valori și moduri de viață, în care Nietzsche crede, și asupra cărora vrea să facă ca lumea să gândească.

Nietzsche explică credința noastră în legături necesare din punct de vedere cauzal, prin faptul că am dobândit-o într-un fel ne justificabil rațional; credința este mai degrabă un rezultat al unor procese nonraționale prin care, cu ajutorul observației evenimentelor care apar împreună în mod constant, dobândim obișnuințe de asociere, nu există, de fapt, legături cauzale obiective. Diviziunea lumii în evenimente repetabile recunoscutibile și lucruri este rezultatul impunerii de către noi a unei ficțiuni. Nu există două lucruri care să fie cu adevărat identice și nici două evenimente la fel; însă ignorăm deosebiri pentru a stabili o ordine; și nu ne perfecționăm experiența prin acest proces, ci mai degrabă o facem mai vulgară prin considerarea ca ceva similar a ceea ce este diferit. Creaturile mai sensibile care ar fi refuzat să categorizeze lucrurile în termeni universali ar fi pierit, deoarece, pentru a supraviețui, se cere o lume simplificată. Noi privim lumea așa, de parcă lucrurile la care fac referință conceptele noastre sunt reale. Dar aceste concepte organizatoare sunt a priori, așa cum susține Kant.

Conceptul nietzschean al Supraomului, der Übermensch, este central în opera lui. Concepția despre o asemenea persoană nu se referă atât la cineva superior în vreun sens ca educație și înzestrare, ci la o persoană care înfruntă toate spaimile și mizeriile posibile ale vieții și totuși o laudă cu voce bună. Nietzsche însuși era susținătorul unei riguroase autodisciplinării și al expunerii voluntare la suferință pentru a exercita voința de

putere, care ar putea învinge genul de mediocritate supusă în care vedea o caracteristică a vieții celor mai mulți oameni. „Eterna” boală era transformată de el într-un stimul energetic spre viață, iar revelația de după o perioadă lungă de convalescență este redată în autobiografia sa: „am descoperit atunci parcă din nou viața, și pe mine însumi, în același timp, toate lucrurile bune, și chiar și cele mărunte, mi se păreau excelente, așa cum altora nu le-ar fi fost ușor s-o facă – mi-am făcut filosofia din voința de sănătate, de viață...”. Morala sa însăși s-a străduit să iasă din pesimismul cel mai profund, dar nu recunoaște toate experiențele „negative” pe care viața i le poate rezerva omului. Maxima sa a fost: „să faci din disperare cea mai profundă speranță, cea mai invincibilă, printr-un eroism de voință și de imaginație”.

Tot Supraomul este produsul omului de geniu, ce are rolul de a reformula lumea prin artă, a cărui creație artistică are rangul de activitate primordială metafizică a vieții.

O etică neraționalistă care proclamă egalitatea între oameni, abținerea reciprocă de la violență și de la jaf este etichetată ca o morală a unor reguli de bună-cuviință pe care oamenii o acceptă în cuprinsul vieților sociale. După Nietzsche, dacă aceste reguli ale buneii cuviințe ar fi ridicate la rangul de principii fundamentale ale societății, atunci ceea ce ar rezulta ar fi nu o întărire a vieții, ci ar fi o diminuare și o degradare a vieții. Nietzsche arată că omul care este ridicat la rangul de scop în sine este omul creștin și morala creștină pentru care valorile fundamentale sunt mila și iubirea aproapelui. Ori dacă ridicăm la rangul de valori mila și iubirea aproapelui înseamnă că noi îl valorizăm pe omul slab, pe omul care are puțină vitalitate, pe omul care neagă viața din el. Mila „împiedică în definitiv legea evoluției, care este aceea a selecției”, fiind astfel pentru Nietzsche echivalentă cu „practicarea nihilismului”. În Antichristul, în prima parte el strigă: „Piară cei slabi și neisprăviți. Aceasta să fie întâia mea deviză a dragostei față de oameni”. Omul nu trebuie să dorească ca omul cu defectele lui să fie considerat scop în sine. El vede omul nu ca scop în sine, ci omul ca mijloc și tocmai de aceea omul nu trebuie să fie nimic altceva decât o punte de trecere spre Supraom. Eu vă propăvăduiesc supraomul. Omul este ceva ce trebuie depășit”.

Nietzsche ridică problema perspectivismului, deoarece perspectivismul lui nu este echivalent cu relativismul, dacă relativismul înseamnă a spune că lumea are mai mult de cât o singură natură și că nu există nici o cale de a alege între diverse concepții complete a acestei lumi, „perspectivismul neagă faptul că lumea are o natură independentă de interpretări și că o concepție ar putea fi completa”. Perspectivismul de asemenea susține că unele concepții ar fi mai bune de cât altele, pe baza că ar putea să fie mai potrivite pentru anumite scopuri, susținând că un om vrea să-și traiască viața cu valorile pe care el leconsideră ferme, însă aceste valori nu sunt universale pentru toți indivizii. Nietzsche susține că „nu există concepții asupra lumii și a sistemului de valori care ar putea fi aplicate pentru toți în moduri egal”[2]

Nietzsche în lucrarea sa „Așa grăit-a Zarathustra” ocupă poziția, conform careia „nu pot exista valori adevărate sau false în mod obiectiv”[3]. El sugerează că fiecare individ trebuie să plece și să-și găsească propria lui cale, să-și formeze propria opinie.

Nietzsche are două viziuni de bază asupra lumii: voința-de-putere și eterna reînnoire.

1. Voința-de-putere- atât ca viziune asupra lumii, ca flux ontologic lipsit de oricare ordine obiectivă, atât ca explicație a dorinței de a merge dincolo de cunoaștere înseși, susține că cunoașterea e doar o activitate dezinteresată, separată de valori specifice, iar cunoașterea e doar un mijloc de a susține anumite valori.

2. Eterna reînnoire - se bazează pe ideea că lumea este infinită în timp, dar finită în spațiu sau energie, și prin urmare stările sale sunt obligate, după un timp suficient de lung, să se repete. Așa dar această lume este eternitatea noastră.

Nietzsche susține că există o realitate independentă de interpretare. Dar răspunsul la această observație este că concepția dată asupra lumii este însăși o interpretare. Caracterul evident al concepției conform căreia există o realitate independentă de interpretare alcătuită din „lucruri” obiective de diverse tipuri, care se comportă în anumite feluri, ca și incapacitatea noastră de a o vedea drept o interpretare, derivă ambele din modul în care această concepție este adânc întipărită în forma noastră de gândire și în modul nostru de viață, iar această întipărire se manifestă îndeosebi în structura limbii noastre. Concepția noastră despre lume este moștenită o dată cu limba noastră, iar din această cauză trebuie să folosim limba în mod conștient. Adânc întipărită în limbă este noțiunea de „subiect” căruia îi sunt aplicate „predicate”, iar noi considerăm că acest lucru reflectă atât o distincție metafizică, cât și o distincție lingvistică. Structura limbii pe care o folosim pentru a vorbi despre lume implică în mod nemijlocit o metafizică: ea ne conduce imediat la un discurs despre lume ca înglobând „lucrurile” relativ autonome, care interacționează „cauzal” și care sunt observate de „Euri” relativ permanente. Într-adevăr, noțiunea de „lucruri” rezultă din proiecția asupra lumii a ficțiunii „Sinelui” („Eul” sau „ego-ul”), iar „Sinele” derivă din necesitatea lingvistică a unui „agent”, ori de câte ori vorbim despre acțiuni. Noi nu spunem doar „a gândi”, ci în mod normal, avem nevoie, din punct de vedere gramatical, de un subiect care efectuează acțiunea.

Totul este fals, iar aceea ce interpretăm ca adevărat sunt doar erori convenabile cerute de viața noastră. El consideră că toate concepțiile filosofice sunt false sau fictive. Acest lucru se aplică simțului nostru comun sau viziunii de turmă asupra lumii, pe care el o vede ca o ficțiune convenabilă, dar de care a ajuns să depindă supraviețuirea umană. Această viziune a devenit atât de adânc tipărită în conștiința fiecăruia, încât nu o mai

apreciem câtuși de puțin ca o viziune, printre altele posibile. Toate concepțiile asupra lumii sunt încercări de a schematiza și a organiza experiența pentru a o controla și a avea putere asupra mediului nostru înconjurător.

După Nietzsche, tot ce are valoare în lumea aceasta, n-o are din propria sa natură, căci natura este în sine totdeauna fără valoare. Valoarea a fost dată, a fost dăruită și noi singuri suntem donatorii. Noi singuri am creat lumea morală, aceea care îl face pe om important.

Căutând adevărul, de fapt, omul gândește posibilitatea unui univers care nu se contrazice, nu înșală, nu se schimbă, un univers veritabil – un univers în care nu se suferă de contradicții, amăgiri, instabilitate – cauze ale suferinței! Omul nu se îndoiește că există un univers care este așa cum trebuie să fie.. „Limita capacității de a te dispensa de existența unui sens existent în lucruri, de a suporta viața într-o lume fără sens constituie o unitate de măsură a forței de a voi: și asta pentru că în acest fel devenim noi înșine organizatorii unui mic fragment al universului.”[4]

În această aparent haos, temeiul tuturor valorilor nu mai este rațiunea, cum spun filosofii tradiționale, ci viața. Viața, pentru Nietzsche, scapă de o încadrare rațională: „Viața înseamnă voință de a fi, de a trăi, înseamnă voință de putere, iar viața înșăși este în esență sustragere, rănire, biruință asupra celui slab, asupra celui străin, înseamnă duritate, înseamnă impunerea cu forță a forțelor proprii și înseamnă exploatare”.

Nietzsche consideră că există numai două tipuri de voințe: puternice și slabe. Tot el este de părere că „toți ne naștem pentru a fi liberi, dar nu toți ajungem să fim voințe puternice, nu toți putem ajunge să fim liberi”. Din acest raport el trasează și două tipuri de morale: de stăpâni și de sclavi. Aristocratul, cel cu voința puternică, este cel care are sentimentul puterii și tot cel care determină și creează valorile. Sclavii sunt toți asupriții, oprimații, robii, nedecișii și istoviții, toți cei cu voințe slabe. Ei exprimă o suspiciune pesimistă față de condiția umană în totalitatea ei, și poate, o condamnare a omului și a condiției sale. Tot sclavul este invidios pe bunurile celor tari și suspicios în privința lor și el prețuiește calitățile utile care îi ajută pe suferinzi să îndure mai ușor existența: compătimirea, mâna serviabilă și săritoare, inima caldă, răbdarea, hărnicia, modestia și amabilitatea. Deosebirea fundamentală între cele două tipuri de morale este că în timp ce primii exaltă respectul și devotamentul, sclavii năzuiesc spre libertate și fericire. Oricum Nietzsche, cel care într-o maximă din Amurgul idolilor spunea că „din școala de război a vieții reiese că ceea ce nu mă ucide, mă face mai puternic”, altfel ar putea privi pe omul slab, pe omul decadent, lipsit de „voință de putere”, de voința de viață. Organizația socială este scutul celor slabi și este în același timp principala condiție a progresului, aceasta afirmă umanismul nostru modern. Cuvântul de solidaritate este nelipsit din toate cărțile de morală, pe solidaritate se clădesc teoriile sociologice și în solidaritate constă idealul democrațiilor și a progresului.

Întreaga problemă a sensului vieții se concentrează în jurul întrebării: „unde se sfârșește animalul, unde începe omul? Dacă, din nevoi vitale, omul este dispus la a se autoamăgi, frustrându-se prin minciună de aptitudinea sa metafizică, și dacă, pe de altă parte, instituțiile ascund, prin eschivă, sarcina noastră autentică, nu este mai puțin adevărat că fondul autentic al stărilor de lucruri este din când în când perceput, vertijul angoasei evidențiind fără tăgadă tot ceea ce este vis, miraj în propria noastră viață. Chemarea cosmică a omului nu poate fi înăbușită la nesfârșit, „însă, în același timp, simțim că suntem prea slabi pentru a suporta timp mai îndelungat aceste clipe de acomodare la ceva mult mai profund, și că nu suntem oameni către care aspiră natura pentru eliberarea sa”. Oamenii autentici depășesc orizonturile animalității; filosoful, artistul și sfântul sunt tipuri exemplare în care natura simte că-și atinge scopul. Prin acest mod de a înțelege rosturile omenescului, Nietzsche a descoperit un nou ciclu de obligații menit să pregătească nașterea, în noi înșine și în afara noastră, a filosofului, artistului și sfântului; lucrarea omului asupra omenescului din sine însuși desăvârșește natura; noul ideal comunitar nu se mai bazează pe forme și legi exterioare, ci pe o gândire fundamentală structurată de trăirea culturii. Natura are nevoie de tipurile umane performante pentru a accede la propria sa limpezire, luminare, cunoaștere de sine, deci pentru împlinirea unui țel metafizic: „umanizarea finală și supremă către care aspiră și conspiră întreaga natură pentru a se elibera de sine înșăși”.

Într-adevăr, geniul inimii, de la a cărui atingere oricine pleacă mai bogat, nu dăruit cu vreo grație și uluit, nu fericit și apăsător de vreo binefacere străină, ci mai bogat în sine însuși, mai nou decât înainte, trezit la viață, îndemnat de un vânt al dezghețului, mai nesigur, poate, mai delicat, mai vulnerabil, dar plin de speranțe, care încă nu au nici un nume, pline de noi voințe și noi torente, plin de noi revolte și de ape care se trag înapoi este înșăși opera sa pururi vie, ce rămâne un îndemn la prețuirea și valorificarea celui mai important lucru din viață – viața înșăși.

Bibliografie:

1. Nietzsche Fr. *Nașterea tragediei*, București, 1989, p.56.
2. Ibidem, p.82.
3. Nietzsche Fr. *Așa grăit-a Zaratuștra*, București, 1980, p.102.
4. Ibidem, p.98.